

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ У ВНЗ

Значимість проблем, пов'язаних з підготовкою вчителя, ніколи не піддавалася сумніву, однак в сучасних умовах вони набули особливої актуальності у зв'язку з тим, що в системі освіти відбуваються кардинальні перетворення, викликані: по-перше, модернізацією системи освіти, викликані потребою формування нової системи цінностей, сфокусованої на самореалізацію особистості, здатної до гнучких змін, способів і форм життєдіяльності на основі комунікації позитивного типу та принципу соціальної відповідальності; по-друге, зміною традиційної парадигми освіти, в якій засвоєння готових знань стає явно недостатньо, коли той, хто навчається з пасивного об'єкта перетворюється на активного суб'єкта освітнього процесу при зміні ролі та функції викладача; по-третє, входженням в єдиний світовий освітній простір, що вимагає введення дванадцятирічної загальної освіти, переходу на кредитну систему в бакалавраті; по-четверте, комп'ютеризацією та інформатизацією всієї системи освіти.

Проблема професійної підготовки майбутніх учителів до самостійної, творчої, практичної діяльності завжди була в центрі уваги педагогічної та психологічної науки. Розробка цієї проблеми велася в різних напрямках: досліджувалися сутності педагогічної діяльності та її структури, визначалися функції вчителя, створювалися професіограми (В.А. Сластьонін), вивчалася особистість учителя (А.А. Бодальов, В.А. Кан-Калік), виділялися основні компоненти педагогічної діяльності (Н.В. Кузьміна) і на цій основі - основні групи педагогічних умінь, досліджувалися утруднення в педагогічній діяльності вчителів (Ю.К. Бабанський).

Відбуваються в сучасній школі процеси демократизації, гуманізації та спрямованості навчання на розвиток особистості, індивідуальності учнів, з'явилися нові тенденції в розробці проблеми професійної підготовки вчителя: психологічна самодіагностика і самовиховання (А.К. Маркова), технологічний підхід до підготовки вчителя (Н.Д. Хмель), розгляд будь-якого педагогічного аспекту проблеми на декількох рівнях: теоретичному, методичному та технологічному.

На думку А.І. Піскунова, головною *функцією шкільного вчителя є «максимальне забезпечення розвитку всіх сторін особистості дитини, підлітка, юнака, морального, у найширшому його розумінні, естетичного, фізичного, інтелектуального з урахуванням індивідуальних можливостей, інтересів і схильностей, що в сукупності і складає зміст поняття особистісно-орієнтованого виховання, освіти і навчання».*

Виконання цієї головної професійної функції і повинно стати суттю концепції підготовки майбутнього вчителя. Ця підготовка охоплює спеціально-наукову, спеціально-методичну, психологічну та загальнопедагогічну сфери, причому остання є фундаментальною, оскільки на її базі будується все інше. Саме загальнопедагогічна підготовка і повинна з'явитися «сполучною ланкою» всіх цих сфер, тому досі в процесі викладання вони розглядаються ізольовано один від одного. Тільки в результаті успішної реалізації загальнопедагогічної підготовки відбудеться професійне становлення майбутнього вчителя.

Таким чином, вимоги, що пред'являються до фахівців у галузі освіти, визначаються, насамперед, суспільством і відбуваються в ньому соціокультурними процесами. Нові соціокультурні умови виявили і загострили суперечності існуючої системи підготовки педагогів, яка не повною мірою відповідає зміненій соціокультурній ситуації.

1. Цілепокладання.

Іншими словами, з'являються цілі, які носять глобальний характер (термін В.В. Гузеєва), і вимагають подальшої операціоналізації, конкретизації та деталізації навчальних результатів, тобто відповідей на питання «що зможуть студенти після проходження даного курсу?».

Конструювання адекватних програм, засобів їх досягнення.

2. Наступність змісту.

Підтвердженням актуальності цієї проблеми є й зворотний зв'язок від студентів, що пройшли кілька рівнів підготовки: «Повторення одного і того ж матеріалу в рамках присутньої в кожному семестрі протягом половини освітнього циклу педагогіки».

3. Синтез психолого-педагогічного знання

Особливістю підготовки майбутніх викладачів є необхідність, щоб навчальний процес для них проводили, наприклад, математики та фізики, грамотні в питаннях психології та педагогіки, і, навпаки, залучені психологи і педагоги були б досить добре знайомі з галуззю професійної зайнятості своїх студентів. Як компромісний варіант вирішення даної проблеми можна розглядати роботу в курсі двох викладачів, що утримують різні предметні області і в той же час забезпечують зв'язки між ними.

4. Баланс теоретичних і практикоорієнтованих курсів

Можна виділити наступний ряд тенденцій, що спостерігаються в системах підготовки викладачів вузів.

По-перше, відбувається диверсифікація системи підготовки викладачів вузів: організовуються різні структури всередині і поза системою освіти (горизонтальна диверсифікація) і на різних рівнях системи освіти (вертикальна диверсифікація).

По-друге, зростає варіативність в організації, змісту і процесі підготовки викладачів, відповідна вимогам спеціалізацій, потребам і можливостям викладачів, інтересам вузів і т.п.

По-третє, експерти відзначають посилення ролі діяльнісного підходу до організації процесу підготовки, в цьому сенсі посилюється її практикоорієнтовний характер.

Резюмуючи даний огляд, зафіксуємо, що лише в останні десятиліття вищу освіту багатьох країн (Білорусі, Росії, Німеччини, США та ін.), звернув свій погляд на педагогічну складову діяльності викладача вищої школи. Хоча досі триває дискусія про те, що первинно в діяльності викладача - дослідження (отримання нових знань) або викладання (трансляція знань).

Сьогодні співіснують різні точки зору на характер навчання викладачів і спосіб підвищення їх кваліфікації, і дане питання багато в чому залишається відкритим. Так одні дослідники ратують за «вузький», але глибокий рівень їх підготовки, інші - за «широкий».

Отже, очевидні наступні зміни ставлення науково-педагогічної спільноти до проблеми підготовки та підвищення кваліфікації викладачів вищої школи, а саме:

«Поряд з наявністю професійної кваліфікації, наукового ступеня (для штатних викладачів) отримує розвиток додаткова кваліфікація в області психолого-педагогічної підготовки викладачів вузів.

Проявляється прагнення до чіткого визначення умов доступу до викладацької діяльності та критеріїв відповідності рівня професійно-педагогічної компетентності;

Вводиться процедура оцінювання педагогічної компетентності викладачів вузів».

Завершуючи аналіз сучасної ситуації у сфері підготовки до викладацької діяльності, спробуємо охарактеризувати основний принцип, який закладений в представленому огляді.

Пріоритетним, на наш погляд, є принцип затребуваності тієї чи іншої конкретної професійної компетентності майбутнього викладача. В якості такого пріоритету може розглядатися формування нового типу аналітичного і разом з тим проектно-конструктивного мислення, що допомагає будувати навчально-виховну ситуацію, центровану на навчальній діяльності студентів.

Ефективність процесу навчання залежить від психологічної підготовленості учнів до навчально-пізнавальної діяльності, яка передбачає: усвідомлення учнем мети навчання, що стимулює його навчально-пізнавальну діяльність; фізіологічну і психологічну готовність до навчання; бажання вчитися та активність у процесі навчання, вміння зосередитися на навчальній діяльності; належний рівень розвитку.

Організуючи навчально-пізнавальну діяльність учнів, педагоги повинні використати такі сприятливі моменти позитивного ставлення учнів до навчання: наукові знання зацікавлюють учнів, а вчитель створює ситуації, якими вони захоплюються; наукові знання, вміння і навички практично значущі для учня в різних життєвих ситуаціях і тому викликають позитивне ставлення до них; навчальна діяльність викликає емоції, бажання долати труднощі, спробувати власні сили в оволодінні навчальним матеріалом; висока оцінка наукових знань у суспільстві збагачує мотиваційне тіло навчальної діяльності учнів; колективний характер навчальної діяльності створює сприятливу атмосферу і прагнення посісти відповідне місце серед однолітків; почуття власної гідності є важливою передумовою позитивного ставлення до навчання; успіхи в навчанні спонукають до навчальної діяльності; справедлива оцінка здобутків учня в навчанні стимулює його позитивне ставлення до навчання.

К. Ушинський, наголошуючи на виховному значенні правильних мотивів навчання, писав: «Як отрути, як вогню, треба боятися, щоб до хлопчика не добралась ідея, що він учиться тільки для того, щоб як-небудь обдурити своїх екзаменаторів і одержати чин, що наука є тільки квиток для входу в громадське життя, який треба кинути або забути в кишені, коли швейцар пропустив уже вас у зал, де і той, що пройшов без квитка або з фальшивим чи чужим квитком, дивиться з однаковою самовпевненістю».

Народна педагогіка про процес навчання: *Наука не пиво: в рот не віллеш. Нема науки без муки. Гарно того вчити, хто хоче знати. Доки не намучишся, доти не научишся.*

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Мороз О.Г., Сластьонін В.О., Філіпенко Н.І. Підготовка майбутнього вчителя: зміст та організація. – К., 1997. – 168 с.

Павленко В.В. Формування професійних переконань у студентів педагогічного вузу: Дис. к.п.н. – К., 1995. – 173 с.

Познавательные процессы и способности в обучении: Учеб. пособие для студентов. – М.: Просвещение, 1990. – 142 с.